

Upsala universitet. Han var också en i vänkretsen uppskattad siluettklippare.

»Till karaktären var Hæffner helt och hållet *konstnär*», säger hans förtrogne vän Geijer i sin nekrolog över honom. Till konstnärsegenskaperna hör i detta fall Hæffners hetsiga lynne, hans omedelbarhet men i främsta rummet hans okuvliga entusiasm för sin konst. Han var en kärnkarl, som endast såg till grunden utan att fästa sig vid yttre ting. Hans burdusa sätt kunde ofta väcka anstöt, men det dolde ett känsligt hjärta. Och för att tala med Geijer: »han levde med en stor familj i en glad fattigdom och var i alla livets förhållanden en god man».

Gösta Morin.

(Eftertryck i varje form förbjudes.)

Landsbygdens kyrkogårdar.

Hur kommer det sig att kyrkogårdarna på landsbygden så ofta göra ett oroligt och föga vårdat intryck trots att de enskilda gravarna kunna vara alldeles mönstergillt skötta? Det vilar nästan alltid ett disharmoniskt drag över griftegårdar, vilka dock mera än någon annan plats borde vara en lugnets och fridens ort. Varför? frågar man sig.

Det är svårt nog att göra sig reda för detta *varför*. Men ligger icke mycket däri att vi var och en tänka endast på våra egnas gravar, icke på det hela. För att smycka och utmärka våra kära hädangångnas viloplats glömma vi att en plats sådan som kyrkogården kräver hänsyn och uppoffring för att icke dess andakt skall gå förlorad.

Bland sina starkaste intryck av kyrkogårdens helgd räknar författaren till dessa rader en högsommardag nere i en småländsk bygd, där kyrkan ligger högt i landskapet, som breder sig runt om i mäktigt panorama. Kyrkogården ligger liten och enkel inom sin ringmur och nästan alla gravvårdar äro likadana, små enkla vita kors, en hel åker av kors. Så mäktigt som här predikas sällan allas likhet inför döden. Men å våra moderna kyrkogårdar strävar man i stället att i gravvårdarna överbjuda varandra, att riktigt visa huru högt värde man satte på den bortgångne genom att låta hans minnessten avvika från grannarnas. Och detta är ju i och för sig naturligt och begripligt. Vi borde bara, när frågan om stenen skall avgöras, tänka en tanke sålunda: Stör jag icke nu lugnet och friden bland de andra gravarna, i deras gemensamma trädgård? Och för att bli övertygad om hur berättigad denna uppfattning är behöver man endast söka upp en av dessa nya kyrkogårdar, varest en ordnande hand haft ledningen, och där de olika arterna av stenar ha samlats i grupper och gårdar, varje art för sig. Huru lugnt, huru rofyllt är här icke. Mången gång har jag hört utropet: Här ville jag ha min gravplats — men nu ligger den en gång där borta i det oordnade, det går ej att ändra.

Likväl skall det villigt medgivas att man på många håll gått för långt.

Man har gjort trädgårdsmästeri av kyrkogårdarna på åtskilliga håll tappat ur sikte vad det egentligen gäller.

Men vad skall man då göra för att icke bryta kyrkogårdens helgd när man skall ordna sina gravar? Ja, den enskilde har nog endast att tänka efter: Stör jag grannarna eller det hela, om jag väljer så här eller ordnar så och så. De som hava vård om kyrkogården i dess helhet måste däremot planera och ordna på lång sikt och med verklig förtänksamhet. En av de vackraste landskyrkogårdar jag sett hade längs hela sin ringmur manshöga häckar, vilka omslöt de framför liggande gravrummen. Dessa voro slutna som små kapell och i vart och ett av dessa kunde vilken gravvård som helst ställas upp utan att störa. — Häckar kunna sålunda svara för nästan hela hållningen, värdigheten å en kyrkogård. I det anförda fallet var den allmänna öppna platsen inom häckarna ganska liten och trots en viss brokighet i gravstenarna kändes ingen oro. Det märkliga, hela greppet ordnade allt.

Ofta gör man det felet att lägga för stora områden alldeles öppna utan mellangränser och indelningar. Och visst måste man medge att en fri vidd *kan* skänka något storslaget och till och med gripande åt en kyrkogård, men intet tillvägagångssätt kräver så mycket av omtanke både vid planläggning och daglig vård. Endast där man har råd och vill bekosta sådan genomförd skötsel borde man välja så.

Betydligt lättare är det att söka indela området i mera slutna »gårdar» eller kvarter. Höga häckar kring rätt små kvarter ge på ett enkelt sätt slutna, lugna, om än ej överskådliga kyrkogårdar. Men det är som om det skulle vara alldeles särskilt motbjudande, detta att dela upp i mindre partier. I stället söker man nästan utan undantag, när det gäller att utvidga en gammal kyrkogård, tillstånd att riva bort den ärevördiga kyrkogårdsmuren åt den sida där utvidgningen skall ske, för att lägga ut allt samman i ett enda flak. Den tanken ligger väl bakom att man vill taga in allt större stycke inom ringmurens famn, men huru mycket ger man icke här till spillo av värden som sedan på annat sätt måste ersättas. Med häckar eller annorledes måste man nu göra ny indelning. Varför då ej i stället taga mot den då den erbjuder sig själv på allra enklaste och naturligaste sätt! Dessutom, kan man se en vackrare anordning av gravarna och deras stenar än utmed en gammal mur och under ärevördiga träd. Här finnes överallt ett stycke förutsättning för lugn och värdighet å kyrkogården, men just detta envisas man att taga bort. Både den gamla och den nytillagda delen av kyrkogården bli — nästan alltid — vackrare om muren får stå kvar som indelning och bakgrund för en rad gravar. Förstör ej dessa murar! Efterkommande skola prisas dem som läto murarna stå.

I varje fall gäller det att genom ordning och likformighet, genom att den enskilde underordnar sig det hela, söka nå målet, lugn, värdighet och fridfullhet å griftegårdarna. Och märk väl, detta är icke ett esteternas och arkitekternas krav för uppnående av märkvärdiga eller egenartade skönhetseffekter, utan målet är — att ge kyrkogården helgd.

Erik Lundberg.